

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Надиська Оксана Ярославівна
Надиський Микола Іванович

Досвід внутрішньої та зовнішньої політики Канади для сучасного українського суспільства

УДК 327(71)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-4-74-78>

Надиська Оксана Ярославівна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії
та соціально-гуманітарних дисциплін
Одеського державного університету
внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, Одеса, Україна
Надиський Микола Іванович
студент магістратури
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

У статті йдеться про те, що сьогодні Україна знаходиться на етапі розбудови нації й розвинутої демократичної держави, виробляє засади зовнішньої політики на основі національних інтересів. Як і Канада півстоліття тому, Україна ближче всього до країн «середнього рангу». В цьому сенсі концепція «середньої держави» і її втілення в практичний зовнішньополітичний курс становить значний інтерес для політиків і вчених, які розробляють принципи української зовнішньої політики.

Констатовано, що Україна, як і Канада, дотримується без'ядерного статусу. Головною ж цінністю для українського суспільства становить досвід Канади, як країни, що також має колоніальне минуле, зі створення основ незалежної зовнішньої політики.

У статті також акцентується увага на тому, що хоча в Україні вже створені канадознавчі центри, системного вивчення Канади наразі не відбувається.

Досвід «середньої держави» націлює Канаду на участь у вирішенні тих проблем, де вона може проявити свої можливості найбільшою мірою. В постбіполярний час це вирішення глобальних гуманітарних проблем внутрішньої політики. З погляду канадського керівництва успіх у даній області буде сприяти підвищенню її авторитету у світі. Така діяльність відповідає національним ціннісним орієнтирам, яким приділяється особлива увага під час формування зовнішньополітичної стратегії, у число яких входять: неприйняття силових способів рішення проблем, повага принципів демократії й прав людини, толерантність до різноманіття, гендерна рівність, соціальна справедливість, турбота про збереження навколишнього середовища.

Сьогодні Канада є однією із небагатьох країн, яка попри внутрішню кризу власної політики багатокультурності, уникла загальної тенденції загострення нетолерантності і зберегла баланс у політиці щодо релігійних, етнічних та інших вразливих груп населення, зокрема біженців. Тому її досвід внутрішньої та зовнішньої політики може бути дуже корисним для України.

Ключові слова: концепція «середньої держави», без'ядерний статус, постбіполярний період, міжнародні відносини, геополітична самоідентифікація.

Вступ. Сьогодні Канада – одна з наймогутніших і впливовіших країн світу, що входить до числа «Великої сімки» і є одним із найпотужніших і важливих для України міжнародних партнерів. Досягненню Канадою такого місця в світобудові передували певний шлях. З огляду на те, що Україна і Канада мають багато спільного в різних сферах життя, канадський досвід може бути дуже доцільним для сучасного українського суспільства, для сучасних реформаційних процесів. Сьогодні Україна знаходиться на етапі розбудови нації й розвинутої демократичної держави, виробляє засади зовнішньої політики на основі національних інтересів. Як і Канада півстоліття тому, Україна ближче всього до країн «середнього рангу». В цьому сенсі концепція «середньої держави» і її втілення в практичний зовнішньополітичний курс становить значний інтерес для політиків і вчених, які розробляють принципи української зовнішньої політики.

Метою роботи є дослідження особливостей внутрішньої та зовнішньої політики Канади та її досвід для суспільно-політичних процесів України. Згідно з метою завданнями статті є: з'ясування сут-

ності концепції «середньої держави» як теоретичної основи, що дозволила Канаді зайняти важливе місце в системі міжнародних відносин; з'ясування чинників, які впливають на визначення геополітичної самоідентифікації Канади; окреслення пріоритетів канадської внутрішньої та зовнішньої політики і механізмів їх втілення.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становить сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які допомогли провести всебічний аналіз досліджуваної теми. У роботі використано методи: герменевтичний (дозволив дослідити та обґрунтувати поняття й ознаки внутрішньої та зовнішньої політики Канади, розглянути її функції); діалектичний (для осмислення сутності політики Канади, при постановці задач, їх розв'язанні та підготовці висновків); історичний (при дослідженні етапів становлення політичної системи Канади); системний (для розгляду взаємодій окремих частин цілісної структури внутрішньої та зовнішньої політики Канади); системно-структурний (використовувався при виокремленні складників внутрішньої та зовнішньої політики Канади).

Результати. Геополітичну самоідентифікацію і зовнішню політику Канади протягом другої половини ХХ століття визначала концепція «середньої держави», яка і дотепер певною мірою впливає на розробку зовнішньополітичної стратегії країни. Саме ця концепція зіграла величезну роль в історії канадського суспільства – сприяла формуванню нації, утвердженню в громадській свідомості переконання в особливій ролі їх країни в світі [3].

Поняття «середня держава» (*middle power*), так само як і поняття «велика держава» (*great power*) або «мала держава» (*minor power*), визначає статус держави як актора міжнародних відносин. В теоретичній думці ще із часів Фоми Аквінського простежується ідея «середньої держави» – рівно відстороненої від великих держав, з одного боку, і малих, з іншого, але при цьому таких, що залишаються значним елементом світової системи. Найповніше вона була сформульована в працях італійського мислителя ХІ століття Дж. Ботеро, який розділив держави на три типи, – *grandissime* (імперії), *mezano* (середні держави) і *piccolo* (малі країни). Згідно з Дж. Ботеро, середні держави «... досить сильні й авторитетні для того, щоб існувати самостійно, без сторонньої допомоги» [6].

Однак загально вживаним у політичній науці поняття «середня держава» стало тільки після Другої світової війни, коли канадська делегація на чолі із прем'єр-міністром У.Л. Макензі Кінгом на конференції у Сан-Франциско в 1945 р. використала концепт для обґрунтування своїх домагань на участь у післявоєнній перебудові світу і створенні ООН [6].

За часів функціонування біполярної системи «середні держави» являли собою важливе джерело стабільності у світовій політиці. Не маючи глобальних інтересів та ідеологічних обмежень, притаманних великим державам, вони намагалися виконувати роль своєрідного мосту між двома світами, що протистоять, – капіталістичним і соціалістичним. «Середні держави» були послідовними прихильниками методів багатобічної дипломатії й консенсусу в міжнародних справах.

Пік академічного інтересу до концепції прийшовся на 80-90-і рр. ХХ століття. Це було пов'язане з особливою активністю Канади, Австралії і Норвегії на міжнародній арені в ці десятиліття. З приходом до влади консервативних урядів в Канаді в 2006 р. і в Австралії в 1996 р. обидві держави відійшли від використання концепції «середньої держави» як базового орієнтиру своєї зовнішньої політики. До того ж розпад біполярної системи, поява на міжнародній арені нової категорії гравців, зокрема таких як Китай, значною мірою змінили розстановку сил. Ряд держав, що традиційно належали до категорії «середніх», наразі не хотіли там залишатися, претендуючи на більш серйозне місце у світовій ієрархії. Водночас інші традиційно

«середні» держави витісняються новими державами, що розвиваються. Подібне розбалансування міжнародної системи привело до зрушення центрів економічного тяжіння від Атлантики у бік Азії, змінивши світову ієрархію таким чином, що саме держави, що розвиваються, стають чи не основними її елементами. Даний процес реконструював категорію «середніх держав» і змінив склад її членів [6].

Документальні джерела роботи складаються з матеріалів, що висвітлюють зовнішньополітичну діяльність Канади. В основному вони розміщені на офіційному сайті канадського уряду. Йдеться про документи, що стосуються зовнішньоекономічних зв'язків Канади, політики у сферах безпеки та оборони, діяльності в рамках міжнародних організацій, участі в миротворчих місіях, а також канадсько-американських відносин

Сьогодні в Україні існують декілька канадознавчих центрів: Центр канадознавства Національного університету «Острозька академія», Центр канадських студій ім. Р. Гнатишина Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (який до речі має спільну програму канадознавчих досліджень зі Саскачеванським університетом), Центр канадознавства Інституту іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Втім, якщо порівнювати інтерес до Канади з науковими студіями інших регіонів світу, то можна відмітити той факт, що комплексного дослідження Канади у вітчизняній політичній науці дотепер немає, натомість присутня деяка розпорошеність. Єдиним виключенням є вивчення української діаспори, представники якої активно співпрацюють з українськими вченими.

Оскільки українська діаспора в Канаді є дуже численною і впливовою, логічно, що саме цей напрям є найбільш актуальним серед канадознавчих досліджень, наприклад, статті чернівецьких вчених Т. Лупула і В. Макара.

Досліджень, присвячених власне зовнішній політиці Канади, дуже мало. Жодної узагальнюючої монографії досі не створено. Відомий український політолог С. Федуняк в декількох статтях розглядає концепцію «середньої держави», як основу канадської міжнародної політики протягом другої половини ХХ століття, питання розробки стратегії країни в сферах безпеки та оборони, участь Канади в різних миротворчих місіях ООН. Загалом вчений робить висновок про дієвість і продуктивність міжнародної діяльності Канади, відповідність національним цінностям та інтересам. Проблемам безпекової сфери у воєнно-політичній стратегії Канади присвячені статті І. Бочара та Н. Осташа. Акцент робиться на тісному співробітництві і взаємодії з США.

Стосовно ж канадської, американської й англійської політичних наук, то вони, безумовно, мають

величезний доробок вивчення канадської зовнішньої політики.

Існує велика кількість ґрунтовних досліджень концепції «середньої держави» як такої та її впливу на історію канадського суспільства. Серед інших це роботи М. Байерса, А. Чапніка, Дж. Холмса, С. Холбраада, Л. Швеллера та ін. Загальним для усіх досліджень є висновок про те, що не перебільшуючи значення концепції «середньої держави» і досвіду політики, яка будувалася на її ґрунті, можна впевнено стверджувати – саме цій концептуальній основі і відповідній їй політиці Канада завдячує тою значною роллю, яку вона відіграє в сучасній світобудові.

Створений величезний комплекс робіт, що сфокусовані на порівняльному аналізі Канади і США, а також їх співробітництві. Об'єктом порівняння стали політичні системи обох країн, їх економічний потенціал та розвиток, специфіка суспільств та культури. Наприклад, це дослідження Л. Мак-Кінсі, К. Носсала, В. Боу, Т. Питерборо, С. Кларксона, С. Дорана, Л. Серті та інших.

Сьогодні Україна знаходиться на етапі розбудови нації й розвинутої демократичної держави, виробляє засади зовнішньої політики на основі національних інтересів. Як і Канада півстоліття тому, Україна ближче всього до країн «середнього рангу». В цьому сенсі концепція «середньої держави» і її втілення в практичний зовнішньополітичний курс становить значний інтерес для політиків і вчених, які розробляють принципи української зовнішньої політики. Україна, як і Канада, дотримується без'ядерного статусу. Головною ж цінністю для українського суспільства становить досвід Канади зі створення основ незалежної зовнішньої політики, як країни, що також має колоніальне минуле. Наукова актуальність теми зумовлена тим, що хоча в Україні вже створені канадознавчі центри, системного вивчення Канади наразі не відбувається.

Як самостійний повноцінний суб'єкт міжнародних відносин Канада отримала можливість реалізуватися після Другої світової війни. Не маючи достатньо можливостей, але маючи бажання стати важливим гравцем на світовій арені Канада обрала теоретичною основою концепцію «середньої держави». Були визначені основні моменти, що відповідають даному статусові: дистанціювання від малих і від великих держав; пріоритетність багатосторонньої дипломатії в рамках міжнародних організацій (ООН та інші); зосередження зусиль на військово-політичних аспектах миротворчої діяльності; виконання посередницьких функцій у відносинах Заходу і країн, що розвиваються. Час показав, що вибір концептуальної основи був правильним – саме політика, побудована на концепції «середньої держави» великою мірою сприяла поступовому набуттю Канадою статусу однієї з провідних держав світу.

Поступова відмова від вказаного концепту (статус розвинутої країни з великим економічним та гуманітарним потенціалом робив таку основу зовнішньої політики неактуальною) не означала, що Канада взагалі відмовилася від усіх його складників. І сьогодні, в умовах постбіполярного світу, певні елементи концепції використовуються канадським керівництвом з метою найкращої реалізації національних інтересів.

Це пояснюється тими чинниками, які впливають на визначення геополітичної самоідентифікації Канади. Такими чинниками слід вважати такі: географічне розташування, природні умови й ресурси, обмеженість у силових і економічних можливостях, багатоетнічний склад населення, внутрішньополітична обстановка в країні, національні цінності й інтереси; особливості історичного розвитку і формування канадського менталітету; безпосереднє сусідство зі США; трансформації світобудови; сучасні глобальні виклики і загрози.

Утворення в 1867 р. Канади як самостійної держави мирним, поступально еволюційним, а не революційним і стрибкоподібним шляхом сприяло формуванню аналогічної тенденції не тільки у внутрішній, але й у зовнішній політиці країни. Це яскраво виявилось у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття у її активній миротворчій діяльності, прагненні уникнути ескалації різного роду конфліктів і міжнародної напруженості в цілому.

Пріоритети зовнішньої політики Канади виявляються у таких підходах до її формування: «спільна безпека», «нішева дипломатія», підхід «трех Д (дипломатія, розвиток, оборона)», «відповідальність по захисту», а також основних принципах, покладених в основу даних підходів, – принцип співробітництва і принцип пріоритету «безпеки особистості» перед безпекою держави. Миротворча діяльність, фінансова допомога, що її надає Канада, навіть великою мірою зовнішньоекономічна політика підпорядковуються вищезначеним пріоритетам.

Досвід «середньої держави» націлює Канаду на участь у вирішенні тих проблем, де вона може проявити свої можливості якнайбільше. В постбіполярний час це вирішення глобальних гуманітарних проблем. З погляду канадського керівництва успіх у даній області буде сприяти підвищенню її авторитету у світі. Така діяльність відповідає національним ціннісним орієнтирам, яким приділяється особлива увага під час формування зовнішньополітичної стратегії, у число яких входять: неприйняття силових способів рішення проблем, повага принципів демократії й прав людини, толерантність до різноманіття, гендерна рівність, соціальна справедливість, турбота про збереження навколишнього середовища.

Досвід «середньої держави» має прояв також у визначенні механізмів реалізації канадської

зовнішньої політики – поєднання двосторонніх відносин з багатосторонньою дипломатією в рамках міжнародних організацій. Канада є членом численних міжнародних організацій, вона входить, зокрема, в ООН, ЮНЕСКО, Британську Співдружність, Міжнародну організацію Франкофонії, СОТ, ОБСЄ, міжнародні фінансові установи й багато інших [3].

Поряд із вищезазначеним треба сказати, що канадська зовнішня політика постбіполярного періоду ґрунтується на партнерстві зі Сполученими Штатами Америки, що перевершує інших союзників за усіма напрямками [2]. Географічна близькість та подібність між двома суспільствами, відсутність значних відмінностей у релігії, культурі, мові, найтісніша економічна інтеграція, спільна система безпеки та оборони – все це визначає особливі стосунки між двома країнами.

Економіка Канади майже на 90% залежить від свого сусіда й від того, на якому рівні перебуває економіка в США. Після трагедії 11 вересня 2001 р., торговельні відносини розвивають набагато менше, ніж питання безпеки [1]. У результаті витрат на безпеку, підвищення податків в США знижується попит на канадські товари, знижується й дохідність канадської економіки. Із цієї причини прем'єри С. Харпер і Дж. Трюдо почали проводити диверсифікацію, націлену на зменшення залежності від США й розвитку торговельних угод з Китаєм, Індією, країнами Європейського союзу [6]. Тим самим, уряд Канади демонструє самостійність і незалежність у прийнятті важливих зовнішньополітичних і економічних рішень без урахування позиції сусіда. Цей досвід Канади конче важливий для України у питанні формування зовнішньої політики зі східним сусідом.

У зв'язку з цим можна констатувати, що, хоча США безумовно залишаються головним геополітичним партнером Канади, останнім часом простежується тенденція певної багатовекторності канадської зовнішньої політики, що сприяє активізації участі країни у глобальному міжнародному співробітництві початку ХХІ ст. Про це ж свідчить відмова уряду Дж. Трюдо від участі в бомбардуваннях Іраку й Сирії, прийом сирійських біженців, розширення міжнародних контактів [4]. Показовим для України є й те, що зміни у складі уряду Канади досить рідко відображаються на зовнішній політиці країни, що говорить про пріоритет національних інтересів перед партійною приналежністю його складу.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що сьогодні Україна знаходиться на етапі розбудови нації й розвинутої демократичної держави, виробляє засади зовнішньої політики на основі національних інтересів. Як і Канада півстоліття тому, Україна ближче всього до країн «середнього рангу».

В цьому сенсі концепція «середньої держави» і її втілення в практичний зовнішньополітичний курс становить значний інтерес для політиків і вчених, які розробляють принципи української зовнішньої політики.

Україна, як і Канада, дотримується без'ядерного статусу. Головною ж цінністю для українського суспільства становить досвід Канади зі створення основ незалежної зовнішньої політики, як країни, що має колоніальне минуле.

Сьогодні Канада є однією із небагатьох країн, яка попри внутрішню кризу власної політики багатокультурності, уникла загальної тенденції загострення нетолерантності і зберегла баланс у політиці щодо релігійних, етнічних та інших вразливих груп населення, зокрема біженців. Тому її досвід внутрішньої та зовнішньої політики може бути дуже корисним для України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Американско-канадские отношения на сайте Государственного департамента SShA. URL: <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2089.htm>.
2. Бессонова М.М. Канадсько-американська міжкультурна комунікація наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. URL: <http://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n25/90.pdf>.
3. Бочар І. Політика безпеки Канади. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2006. Вип. 64, Ч. II. С. 32–34.
4. Исраелян Е.В. Внешнеполитические традиции Канады и приоритеты правительства Дж. Трюдо. SShA-Канада: экономика, политика и культура. 2016. № 6. С. 37–51.
5. Фрילанд Х. Канада підтримує розгортання миротворчої місії на Донбасі. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/170218-kanada-pidtrymuje-rozgotannya-myrotvorchoyi-misiyi-na-donbasi-friland>.
6. Canadian Economic Sanctions. URL: <http://www.international.gc.ca/sanctions/index.aspx?lang=eng>.

REFERENCES:

1. Amerykano-kanadskyye otnosheniya na saite Hosudarstvennoho departamenta SShA. URL: <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2089.htm>.
2. Bessonova M.M. Kanadsko-amerykanska mizhkulturna komunikatsiia naprykintsi XX – na pochatku XXI st. URL: <http://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n25/90.pdf>.
3. Bochar I. Polityka bezpeky Kanady. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. 2006. Vyp. 64, ch. II. С. 32–34.
4. Ysraelian E.V. Vneshnepolytycheskiye tradytsyy Kanady u pryorytety pravytelstva Dzh. Triudo. SShA-Kanada: ekonomyka, polytyka, kultura. 2016. № 6. S. 37–51.
5. Kh. Friland. Kanada pidtrymuie rozghortannia myrotvorchoi misii na Donbasi. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/170218-kanada-pidtrymuje-rozgotannya-myrotvorchoyi-misiyi-na-donbasi-friland>
6. Canadian Economic Sanctions. URL: <http://www.international.gc.ca/sanctions/index.aspx?lang=eng>

Experience of Canada's internal and external policies for modern Ukrainian society

Nadybska Oksana Yaroslavivna

Doctor of Philosophy, Professor,
Head at the Department of Philosophy
and Social and Humanitarian Disciplines
Odessa State University of Internal Affairs
Uspenska Str., 1, Odesa, Ukraine

Nadybskyi Mykola Ivanovych

Student of Magistracy
Odessa National University
of I.I. Mechnikov
Dvorianska Str., 2, Odesa, Ukraine

The article states that today Ukraine is at the stage of building a nation and an advanced democratic state, and is developing the principles of foreign policy on the basis of national interests. Like Canada half a century ago, Ukraine is closest to the middle-class countries. In this sense, the concept of "middle power" and its implementation into a practical foreign policy course is of considerable interest to politicians and scientists who are developing the principles of Ukrainian foreign policy.

It was stated that Ukraine, like Canada, adheres to a non-nuclear status. The main value for Ukrainian society is the experience of Canada, which, like Ukraine, had a colonial past, to create the foundations of independent foreign policy.

The article also focuses on the fact that, although Canadian centres have already been established in Ukraine, systemic study of Canada has not yet taken place.

The experience of the "middle power" aims at Canada engaging in solving those problems where it can show its potential to the greatest extent. In the post-bipolar times it is the solution to the global humanitarian problems of domestic politics. From the point of view of the Canadian leadership, success in this area will help increase its credibility in the world. This activity is in line with the national values benchmarks, which pay particular attention to the development of a foreign policy strategy, which include: the rejection of forceful ways of solving problems, respect for democratic principles and human rights, tolerance for diversity, gender equality, social justice and environmental care.

Today, Canada is one of the few countries that, in spite of the internal crisis of its own multi-cultural policies, has eliminated the general trend of increasing intolerance and maintained a policy balance on religious, ethnic and other vulnerable groups, including refugees. Therefore, her experience of domestic and foreign policy can be very useful for Ukraine.

Key words: the concept of "middle power", non-nuclear status, post-bipolar period, international relations, geopolitical self-identification.